

Zázraky moderní techniky stojí na matematickém porozumění, říká rektor Miroslav Holeček

11.11.2022 - Miroslav Holeček | Západočeská univerzita v Plzni

Jako každým rokem obdrží dnes pamětní medaili Západočeské univerzity významné osobnosti. I letos přišly návrhy součástí univerzity na ocenění řady vynikajících jedinců. Přidal jsem k těmto návrhům několik jmen významných osob, které nejen mimořádně přispěly k pozitivnímu obrazu naší alma mater, ale symbolizují i důležité momenty ve vývoji naší univerzity i celého vysokého školství. Pokusím se vám nyní tento příběh převyprávět.

V roce 1949 byla v Plzni založena Vysoká škola strojní a elektrotechnická. Koncentrace vysoce kvalifikovaných techniků v plzeňských Škodových závodech dala základ kvalitnímu týmu vysokoškolských učitelů, kteří vychovávali další generace odborníků. Řada z nich působí na Západočeské univerzitě dodnes. Je mi velkou ctí ocenit dnes pamětní medailí dvě z těchto významných osobností. Prof. Stanislav Hosnedl z Fakulty strojní a prof. Václav Mentlík z Fakulty elektrotechnické jsou nejen vynikající odborníci, ale i mimořádní učitelé, kteří významně přispěli k úspěšnému rozvoji těchto fakult. Obě fakulty se i díky nim mohou pochlubit zásadními výsledky ve výzkumu a vývoji nových technologií.

Bouřlivý rozvoj nových technologií je jedním ze zásadních atributů, který charakterizuje dnešní svět. Rychlost vývoje, umocněná mimořádně intenzivním přenosem nových fyzikálních principů a objevů přímo do praxe, je skutečně dechberoucí. Na čem tato úžasná schopnost naší civilizace stojí? Odpověď je jednoduchá – na tom, že se zde sčítá úsilí desítek miliónů lidí, pracujících ve výzkumných a vývojových institucích po celém světě. Aby ale mohli lidé rozličných kultur, jazykových enkláv či zcela jiných historických zkušeností na něčem společně pracovat, musí mít schopnost si zcela přesně rozumět. Jazykem tohoto porozumění je matematika.

Pro všechny vzdělávací reformátory, kteří škrtají hodiny matematiky a obhajují tyto nápady tím, že se děti matematiku nedokážou naučit, bych připomněl, co vlastně slovo matematika znamená. Řecké slovo mathéma se překládá jako učení. Je však důležité si uvědomit, že slovo učení ve starořečtině znamenalo „to, čemu se lze naučit“.

Matematika je totiž to jediné, čemu se lze naprosto přesně naučit tak, že tomu pak rozumíme všichni stejně. Nedokázal bych vám nyní zcela přesně vyložit, jak se právě v tuto chvíli cítím či jak mi včera chutnal oběd. Stačila by však chvíle, abych vám teď úplně přesně vysvětlil, co znamená tětiva kružnice. Protože kružnici či úsečce rozumíme všichni stejně. Tyto pojmy přežily nejen všechny školské reformy, ale i fašismus, komunismus či Velkou francouzskou revoluci. Dokonce i dítě, které v pubertě změnilo názor snad úplně na všechno, odchází do dospělosti se stejnou představou kružnice, jakou si vytvořilo v dětství. Na této prosté skutečnosti stojí všechny zázraky moderní techniky.

Je tedy mimořádně pozitivní, že o základy moderní historie naší univerzity se významnou měrou zasloužili matematici. Matematika se v Plzni stala základním kamenem pro vznik řady moderních oborů s přírodovědným či inženýrským základem, což vedlo ke vzniku úspěšné Fakulty aplikovaných věd.

Dnešním oceněním však chci vyzdvihnout přínos matematika, který pochopil, že ač je pozitivní využít přesnost matematiky i při budování instituce, nelze tuto její roli úplně absolutizovat. Ani univerzitu

nemůže řídit matematický algoritmus. Dlouholetý prorektor naší univerzity, doc. František Ježek, daleko předběhl dobu, když začal na univerzitě prosazovat prvky strategického řízení opírajícího se o koncepci kvality. Tedy to, k čemu později dospělo ministerstvo školství.

To nás přivádí k otázce, kam až sahá možnost matematického myšlení. Svět naší každodenní zkušenosti bezpochyby není matematickým objektem. Co je tedy tento svět, jak máme zkoumat naši lidskou existenci? Je to bádání založené na jiných principech. Zkoumání založené na stálém pochybování, zkoumání, kdy opatrným našlapováním hledáme především to, jak vůbec položit otázku. Pátráme po tom, co je dobro, pravda, spravedlnost či jak je vůbec možná existence vědy. Toto je doménou filozofie.

Mnohokrát jsem se setkal s názorem, k čemu vlastně potřebujeme absolventy filozoficky laděných oborů? Myslím, že právě proto, aby zde byli vzdělaní lidé, kteří vědí, že svět je mnohem mnohotvárnější a složitější, než jak nám jej může vyložit libovolná exaktní vědní disciplína. Postoj založený na stálém vracení se k dávným otázkám starých filosofů, přístup, kdy kriticky zkoumáme i způsob našeho zkoumání, je nutnou protiváhou světa přesných pravd přírodovědných a technických disciplín.

I díky tomu jsou absolventi humanitních disciplín velmi úspěšní v řadě pozicí, které vyžadují kreativitu, flexibilitu a schopnost kritického nadhledu. Pamětní medailí dnes ocením doktora filozofie Václava Velčovského. Člověka s čistě humanitním vzděláním, který svým působením v roli náměstka ministra školství zásadním způsobem přispěl k tomu, že české vysoké školy již řadu let získávají významné evropské prostředky, a to nejen pro vědu a výzkumnou činnost, ale i na podporu rozvoje kvalitního vzdělávání.

Jednou ze zásadních humanitních disciplín je právo. Kořeny právních věd spočívají právě v tom věčně pochybujícím filozofickém kladení otázek. Co je spravedlnost? Co je dobro? Co mi dává oprávnění soudit jiného člověka? Historie naší univerzity jako by na toto hluboké spojení práva s filozofií symbolicky poukázala. V roce 1993 vznikla Fakulta právnická, která pak poskytla zázemí pro vznik Fakulty humanitních studií, z níž se poté stala naše současná – velice úspěšná – Fakulta filozofická. Myslím, že je důležité si tyto zásadní události, které přivedly do průmyslové Plzně humanitní disciplíny, připomenout. Z celé řady osobností, které se o ně zasloužily, bych chtěl dnes ocenit ty, jež byly na jejich samotném počátku. Paní doktorku Vlastu Formánkovou, bývalou ústavní soudkyni, a prof. Vladimíra Balaše, současného ministra školství.

Chtěl bych však dnes připomenout filozofické kořeny právních věd i z jiného důvodu. Právo se zásadním způsobem od filozofie liší. Spojilo se totiž s mocí, a to mocí zcela zásadní. Právní verdikty rozhodují o osudech lidí, jejich majetcích i svobodě. Měli bychom ale stále mít na paměti, že kořeny filozofie – a tedy i práva – spočívají právě ve stálém pochybování i o věcech zdánlivě zjevných a samozřejmých. Při výuce práva bychom na to neměli zapomínat. Pokorné hledání pravdy a respekt k zásadním morálním principům naší civilizace by měly být na právnických fakultách samozřejmostí.

Vraťme se však k příběhu Západočeské univerzity. Není možné nezmínit Fakultu ekonomickou, která v sobě propojuje elementy humanitních i exaktních věd, opírajících se o matematiku. Fakulta zdravotnických studií plní zcela zásadní společenskou roli, slovo humanitní zde nabývá rozměr vpravdě lidský. A Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara přidala univerzitě novou dimenzi, stejně tak, jak ji od nepaměti dává lidstvu umění.

Historicky nejstarší je však Fakulta pedagogická. Myslím si, že i to krásně symbolicky poukazuje na to, jak zásadní je role učitele v naší civilizaci. Každým dnem se odehrává tisíce zázraků v miliónech škol a školiček po celém světě, kdy dítě poprvé uvidí – nazře, jak by řekli filozofové – co je kružnice. Obraz, který jej uvede do světa vědy a techniky a který mu již zůstane na celý život. Nedokáže to

však samo, potřebuje k tomu učitele.

Ocením dnes dvě mimořádné osobnosti, které se zásadním způsobem zasloužily nejen o to, že naše univerzita vychovává kvalitní učitele, ale i o zvyšování kvality vzdělávání na univerzitě samotné. Docentka Jana Coufalová i doktorka Jana Vaňková reprezentují i hodnoty, které by měly ke vzdělávání patřit. Slušnost, pokoru, úctu k jiným názorům a trpělivou každodenní práci, jejíž výsledek se určitě nedostaví ihned.

Můj poslední návrh na pamětní medaili představuje osobnost, která je vzorem tolik potřebné spolupráce soukromého sektoru s vysokými školami. Pan dr. Günther Zembsh ze společnosti InterCora se zasadil o vznik nového studijního programu a každoročně jej podporuje významným finančním příspěvkem. Jeho ocenění pamětní medailí je však současně i připomenutím toho, že moudří lidé a progresivní vlády vědí, že finance do vzdělávání patří k těm nejlépe vynaloženým.

Za malou chvíli předám ocenění i řadě dalších skvělých osobností, které navrhly součásti univerzity. Ani tato ocenění, ani ocenění předaná v minulosti však nepostihují všechny vynikající jedince naší univerzity, které si naši úctu a poděkování zaslouží. Dovolte, abych i jim nyní z tohoto místa poděkoval. A na závěr svého druhého funkčního období všem těmto skvělým lidem sdělil:

Bylo mi ctí pro vás pracovat!

Děkuji vám za pozornost.

<https://info.zcu.cz/clanek.jsp?id=4898>